

Η στροφή προς την πραγματική οικονομία, στα αναγκαία αγαθά και υπηρεσίες για την κοινωνία, περνάει κατά πρώτο λόγο άμεσα από την κοινωνική γεωργία και το δίκαιο εμπόριο στις ανταλλαγές αγροτικών προϊόντων και την επανίδρυση μιας νέας γενιάς κοινωνικών συνεταιρισμών.

Ο πρωτογενής τομέας είναι η βάση της πραγματικής οικονομίας, δηλαδή τομέας παραγωγής για τα άμεσα αγαθά επιβίωσης που χρειάζεται η κοινωνία. Ορισμένα από αυτά τα βασικά αγαθά δεν χρειάζονται δύσκολες και περίπλοκες διαδικασίες για την παραγωγή τους με τις σημερινές τεχνολογικές δυνατότητες. Έπειτα για τη διάθεση των αγαθών αυτών, λύση αποτελεί η σύσταση διαφόρων κοινωνικών συνεταιρισμών, οι οποίοι μπορούν να αναπτύξουν και ειδικές καλλιέργειες με ποιοτικά προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας. Ένα οργανωμένο εγχείρημα προς αυτήν την κατεύθυνση μπορεί να συμβάλει στη μεταστροφή νέων ανθρώπων και επιστημόνων προς την αγροτική οικονομία, δίνοντας στο επάγγελμα του αγρότη ιδιαίτερη σημασία και νέο κοινωνικό περιεχόμενο.

Προϋπόθεση για αυτή τη στροφή προς τη γεωργία είναι η αλλαγή της κοινωνικής κουλτούρας προς την υποστηριζόμενη γεωργία. Να προβληθούν οι νέες δυνατότητες αξιοποίησης υλικών και ανθρώπινων πόρων και κυρίως η δραστική μείωση του κόστους διαμεσολάβησης.

Μετά από έναν αιώνα γεωργίας βασισμένης στα πετροχημικά, που είχε ως συνέπεια να γίνουν είδος υπό εξαφάνιση τα οικογενειακά αγροκτήματα και να γεννηθούν οι κολοσσιαίες αγροτοβιομηχανίες, όπως η Cargill και η ADM, μια νέα γενιά αγροτών ανατρέπει τις ισορροπίες, πουλώντας τα προϊόντα τους απευθείας στους καταναλωτές.

Μια νέα μορφή γεωργικής εκμετάλλευσης, η Κοινωνικά Υποστηριζόμενη Γεωργία (CSA), έρχεται ως εναλλακτική πρόταση στην παραγωγή και διάθεση των αγροτικών προϊόντων στην αγορά. Εμφανίζει μεγάλο ενδιαφέρον σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς οι αγρότες και οι καταναλωτές αναπτύσσουν στενή συνεργασία βασισμένη στην αμοιβαία εμπιστοσύνη. Αποτελεί ένα σχετικά νέο κοινωνικοοικονομικό μοντέλο παραγωγής τροφίμων, πώλησης και διανομής αγροτικών προϊόντων, το οποίο γεννήθηκε στην Ευρώπη και την Ιαπωνία τη δεκαετία του 1960 και εξαπλώθηκε στην Αμερική στα μέσα της δεκαετίας του 1980.

Η Κοινωνική Γεωργία έχει ως σκοπό τη δημιουργία οικολογικών και κοινωνικά «δίκαιων» καλλιεργειών. Οι παραγωγοί οφείλουν να χτίσουν το οικοδόμημα της εμπιστοσύνης προς τους καταναλωτές, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να συνεισφέρουν στη διαδικασία της παραγωγής. Είτε με το να χρηματοδοτήσουν εξ αρχής τον προϋπολογισμό μιας γεωργικής εκμετάλλευσης για το σύνολο της παραγωγικής περιόδου, είτε με το να συμμετέχουν ενεργά στις διαδικασίες της καλλιέργειας. Έτσι, προμηθεύονται γεωργικά προϊόντα σε τακτά χρονικά διαστήματα και συναποφασίζουν για το ποια προϊόντα ενδιαφέρουν, ποια καλλιεργητική μέθοδος θα εφαρμοστεί και σε ποια τιμή πώλησης, καθώς εξαλείφεται το κόστος διανομής. Αυτό το είδος ρύθμισης ονομάζεται επιμερισμός σοδειάς ή σύστημα καλαθιού.

Η παραγωγή των τροφίμων πραγματοποιείται σύμφωνα με τις αρχές της βιολογικής γεωργίας ή ακόμα και της βιοδυναμικής (μορφή βιολογικής γεωργίας με έμφαση στις κοινωνικές δυνάμεις). Η Κοινωνική Γεωργία εστιάζει συνήθως σε ένα σύστημα εβδομαδιαίας διανομής λαχανικών, ενίοτε λουλουδιών, φρούτων, βοτάνων, αλλά ακόμη και γάλακτος ή προϊόντων κρέατος σε ορισμένες περιπτώσεις. Οι παραγωγοί δια-σφαλίζουν τους απαραίτητους πόρους, τόσο για τις καλλιεργητικές τους δραστηριότητες, όσο και για τη διαβίωσή τους, χωρίς μεσάζοντες, προσφέροντας στους καταναλωτές τρόφιμα υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Κοινωνικά αγροκτήματα: μια σύγχρονη προσέγγιση σε μια παραδοσιακή μορφή ανθρώπινης δραστηριότητας

Μια συγκεκριμένη πρόταση εφαρμογής είναι η δημιουργία δημοτικών αλληλέγγυων αγορών στους Δήμους στο γενικότερο πλαίσιο του δίκαιου εμπορίου, σε όλα τα μεγάλα αστικά κέντρα με την εξασφάλιση της συνεργασίας για προμήθειες από αγροτικούς Δήμους – συνεταιρισμούς και ενώσεις παραγωγών, χωρίς μεσάζοντες και με την υποστήριξη καταναλωτικών οργανώσεων, ώστε να αναπτυχθεί ένας βιώσιμος θεσμός ανταλλαγών, εξασφαλίζοντας έτσι πολύ μικρότερο κόστος για τους καταναλωτές και παράλληλα οφέλη για τους παραγωγούς.

Η ενίσχυση της κοινωνικά υποστηριζόμενης Γεωργίας και των κοινωνικών αγροκτημάτων αποτελεί προϋπόθεση για την υλοποίηση του παραπάνω σκοπού.

Μια από τις προτάσεις του Πανελληνίου Παρατηρητηρίου οργανώσεων της κοινωνίας πολιτών για την αντιμετώπιση της ανεργίας και της ανθρωπιστικής κρίσης που έγινε προς το Υπουργείο Γεωργίας και Εργασίας στα τέλη του 2012, είναι η δημιουργία «κοινωνικών αγροκτημάτων» σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση.

Το βασικό σκεπτικό της πρότασης ήταν ότι, αντί οι πόροι του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου να δαπανώνται στη γνωστή «βιομηχανία σεμιναρίων» χωρίς κανένα πρακτικό παραγωγικό αποτέλεσμα και στα πεντάμηνα προγράμματα του Ο.Α.Ε.Δ. για εργασίες στους Δήμους χωρίς συγκεκριμένο αντικείμενο έργου, να κατευθυνθεί μέρος των πόρων αυτών προς την κοινωνική γεωργία και ειδικότερα για την καλλιέργεια «κοινωνικών αγροκτημάτων».

Τα «κοινωνικά αγροκτήματα» μπορούν να αναπτυχθούν σε εκτάσεις που μένουν ακαλλιέργητες και που είναι διαθέσιμες από το δημόσιο, από Δήμους, μοναστηριακές ιδιοκτησίες ή και από κοινωνικούς συνεταιρισμούς.

Τα παραγόμενα προϊόντα μπορούν να διατίθενται επίσης σε κοινωνικές δομές κατά της φτώχειας, κοινωνικά παντοπωλεία - σουπερ μάρκετ και εστιατόρια. Επίσης, μπορούν να απορροφηθούν χωρίς μεσάζοντες από δημοτικές αλληλέγγυες αγορές. Το όλο εγχείρημα εντάσσεται στις εφαρμοσμένες πρακτικές κοινωνικής οικονομίας που αναπτύσσονται στην Ευρώπη. Παράλληλα αυτό θα είναι ένα πεδίο δράσης για μικρούς κοινωνικούς συνεταιρισμούς που θα εξειδικεύονται σε ποιοτικά προϊόντα διατροφής και αρωματικά φυτά και θεραπευτικά βότανα που ευδοκίμουν στην Ελλάδα με εξαιρετικές ιδιότητες.

Ακριβώς γι' αυτές τις ποιοτικές ιδιότητες μπορούν να γίνουν και διακρατικές συνεργασίες με συνεταιρισμούς στην Ευρώπη (Τακτικός, 2014).

Ακόμη, το εγχείρημα των κοινωνικών αγροκτημάτων, μπορεί γενικότερα να συμβάλει στην στροφή νέων ανθρώπων προς την αγροτική οικονομία δίνοντας στο επάγγελμα του αγρότη ιδιαίτερη σημασία και νέο κοινωνικό περιεχόμενο στις συνθήκες του 21ου αιώνα.

Οι καταναλωτές, που συνήθως διαμένουν σε πόλεις, καταβάλλουν ένα σταθερό χρηματικό ποσό για να καλύψουν τα ετήσια έξοδα των αγροτών. Ως αντάλλαγμα λαμβάνουν ένα μερίδιο από τη συγκομιδή. Συνήθως, το μερίδιο συνίσταται σε ένα κιβώτιο με φρούτα και λαχανικά που παραδίδονται στην πόρτα του σπιτιού τους (ή σε κάποιο προκαθορισμένο σημείο παραλαβής) αμέσως μετά τη συγκομιδή τους, με αποτέλεσμα να υπάρχει μια σταθερή ροή φρέσκων τοπικών προϊόντων προς τους καταναλωτές.

Στα περισσότερα από αυτά τα αγροκτήματα χρησιμοποιούνται οικολογικές πρακτικές και οργανικές μέθοδοι καλλιέργειας. Καθώς η Κοινωνικά Υποστηριζόμενη Γεωργία είναι ένα κοινοπρακτικό εγχείρημα, που βασίζεται στον επιμερισμό του ρίσκου ανάμεσα στους καταναλωτές και τους αγρότες, οι καταναλωτές επωφελούνται όταν η σοδειά είναι καλή και υφίστανται τις συνέπειες μιας κακής σοδειάς. Αν η σοδειά πληγεί από μια κακοκαιρία ή συμβεί κάποιο άλλο ατύχημα, οι καταναλωτές απορροφούν τις ζημίες μειώνοντας τα διατροφικά είδη που παραδίδουν σε εβδομαδιαία βάση. Αυτού του είδους ο επιμερισμός του ρίσκου και της ανταμοιβής ενώνει τους καταναλωτές και τους αγρότες σε ένα κοινό εγχείρημα.

Το πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας στο οποίο εντάσσεται η πρωτοβουλία των κοινωνικών αγροκτημάτων δεν έχει να κάνει σε τίποτε με την ελληνική παράδοση των συνεταιρισμών που συνδέθηκε με την κρατικοδίαιτη αντίληψη και εν μέρει με τη λαφυραγωγία του κράτους. Πρόκειται για πρωτοβουλία που εντάσσεται μέσα στους θεσμούς αλληλεγγύης των οργανώσεων της κοινωνίας πολιτών και στην έμπρακτη συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, όχι για να προσλάβει νέους δημοτικούς υπαλλήλους, καλλιεργητές, αλλά για να προσφέρει ανενεργούς, ανεκμετάλλευτους φυσικούς πόρους και υποδομές που είναι στη διάθεσή της, προκειμένου να παραχθούν αγαθά και προϊόντα. Επιπλέον, η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στη δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου συνεργασίας στο επίπεδο της τοπικής κοινωνίας και αυτό με τη σειρά του να αποτελέσει κοινωνική δυναμική υποστήριξης τέτοιων πρωτοβουλιών.

Για παράδειγμα, το «κίνημα της πατάτας» ήταν μια αυθόρμητη εκδήλωση αλληλεγγύης της κοινωνίας και των παραγωγών που αντικειμενικά δεν μπορούσε να διαρκέσει για πάντα. Η οργανωμένη κοινωνική οικονομία στο επίπεδο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης θα μπορούσε να οδηγήσει τις υποδομές, ώστε οι αυθόρμητες εκδηλώσεις αλληλεγγύης και ο εθελοντισμός να συγκεντρώνονται σε μία μεγάλη «δεξαμενή» αλληλεγγύης, όπως το νερό της βροχής συγκεντρώνεται σε μικρά φράγματα και λιμνοδεξαμενές και οι αγρότες ποτίζουν τα χωράφια τους την εποχή της ξηρασίας. Επομένως, το κίνημα της πατάτας μπορούμε να το εκλάβουμε ως μία σηματοδότηση στο τι πρέπει να κάνουμε για να έχουμε διαρκώς προσφορά αλληλεγγύης.

Άλλος σκοπός των κοινωνικών αγροκτημάτων είναι να προσφέρουν τη δυνατότητα σε πολίτες άνεργους ή χαμηλοσυνταξιούχους να καλλιεργούν τα δικά τους προϊόντα. Για παράδειγμα, μπορούν να μετατρέπουν εγκαταλειμμένα αγροτεμάχια σε μικρούς κοινωνικούς λαχανόκηπους, η χρήση των οποίων μπορεί να παραχωρηθεί σε ευαίσθητες κοινωνικά ομάδες.

Με την ίδια λογική, μπορούν να δημιουργηθούν δημοτικοί ή αστικοί λαχανόκηποι, δηλαδή μικρά τεμάχια γης εντός ή περιεστικά των πόλεων, παραχωρημένα εκ μέρους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης έναντι συμβολικού ή όχι ενοικίου στους κατοίκους της περιοχής, για την καλλιέργεια φρούτων και λαχανικών του νοικοκυριού τους.

Οι κοινωνικοί λαχανόκηποι μπορεί επίσης να είναι παραχωρημένες εκτάσεις είτε από δήμους, είτε από ιδιώτες σε διάφορους κοινωνικούς φορείς οι οποίοι σε συνεργασία με εργαζόμενους σε κοινωφελείς σκοπούς και εθελοντές, τις καλλιεργούν με σκοπό τη διάθεση των προϊόντων σε οργανώσεις ή συλλόγους με φιλανθρωπικό έργο (κοινωνικά παντοπωλεία, συσσίτια).

Η παραχώρηση των εκτάσεων γίνεται από τους δήμους σε μεμονωμένους δημότες, με σκοπό την καλλιέργειά τους με εποχικά κηπευτικά ή αρωματικά φυτά για δική τους χρήση. Η επιλογή των δικαιούχων συνήθως γίνεται με κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια, δηλαδή, προηγούνται οι άνεργοι, οι πολύτεκνοι και πολίτες με χαμηλά ή μηδαμινά εισοδήματα. Οι καλλιεργητές λαμβάνουν τακτικά οδηγίες και συμβουλές από τους γεωπόνους των δήμων.

Οι κοινωνικοί λαχανόκηποι, εκτός από τους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, μπορεί να παραχωρηθούν κι από ιδιώτες που διαθέτουν ακαλλιεργητες εκτάσεις, συνήθως εντελώς δωρεάν. Υπεύθυνοι για την καλλιέργειά τους είναι, ως επί το πλείστον, εργαζόμενοι σε

προγράμματα κοινωφελούς εργασίας αλλά και εθελοντές. Τα παραγόμενα προϊόντα, στην πλειοψηφία τους, διατίθενται δωρεάν σε οικονομικά και κοινωνικά αδύναμες ομάδες ανθρώπων, όπως για παράδειγμα σε γηροκομεία, ορφανοτροφεία και σε άπορους.

Απαραίτητη προϋπόθεση και στις δύο περιπτώσεις είναι η καλλιέργεια των λαχανικών σύμφωνα με τις αρχές και τους κανόνες της βιολογικής γεωργίας (Τακτικός, 2014).

Το διαδίκτυο διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην επαφή ανάμεσα στους αγρότες και τους καταναλωτές, καθώς επιτρέπει την κατανεμημένη και συνεργατική οργάνωση της διατροφικής αλυσίδας. Μέσα σε μερικά χρόνια η Κοινωνικά Υποστηριζόμενη Γεωργία επεκτάθηκε από μια δράκα πιλοτικών κοινοπραξιών σε σχεδόν τρεις χιλιάδες επιχειρήσεις που προμηθεύουν δεκάδες χιλιάδες καταναλωτές.

Το μοντέλο της Κοινωνικά Υποστηριζόμενης Γεωργίας θέλγει ιδιαίτερα τη νεότερη γενιά, η οποία είναι εξοικειωμένη με την ιδέα της συνεργασίας σε ψηφιακούς κοινωνικούς χώρους. Επιπλέον, η όλο και μεγαλύτερη απήχηση της Κοινωνικά Υποστηριζόμενης Γεωργίας αντικατοπτρίζει τόσο την αυξανόμενη καταναλωτική συνείδηση όσο και το ενδιαφέρον για την αναγκαιότητα να μειωθεί το οικολογικό αποτύπωμα. Συμβάλλοντας στην εξάλειψη των πετροχημικών λιπασμάτων και εντομοκτόνων, των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, αλλά και του κόστους συσκευασίας, διαφήμισης και προώθησης που συνδέονται με την υφιστάμενη αλυσίδα παραγωγής και διανομής τροφίμων, οι καταναλωτές που συμμετέχουν στο μοντέλο της Κοινωνικά Υποστηριζόμενης Γεωργίας απολαμβάνουν έναν πιο βιώσιμο τρόπο ζωής (Rifkin, 2012).

Όλο και περισσότεροι αγρότες που συμμετέχουν στο μοντέλο της Κοινωνικά Υποστηριζόμενης Γεωργίας έχουν αρχίσει να μετατρέπουν τις αγροικίες τους σε μικρούς ηλεκτροπαραγωγικούς σταθμούς, χρησιμοποιώντας ηλιακή ενέργεια, αιολική ενέργεια, γεωθερμική ενέργεια και βιομάζα, με συνέπεια τη μείωση του ενεργειακού κόστους. Από την εξοικονόμηση αυτή επωφελούνται και οι καταναλωτές, καθώς μειώνεται το χρηματικό ποσό που καταβάλλουν ως συνδρομή.

Σε όλες αυτές τις νέες συνεργατικές επιχειρηματικές πρακτικές που καλύπτουν όλο το φάσμα της οικονομίας, η οριζόντια διάρθρωση υπερτερεί της κάθετης δομής των παραδοσιακών κολοσσιαίων επιχειρήσεων που οργανώνουν ιεραρχικά την οικονομική δραστηριότητα.

Οι νέες συνεργατικές επιχειρηματικές πρακτικές εκτείνονται σε κάθε πτυχή της οικονομικής ζωής. Η Κοινωνικά Υποστηριζόμενη Γεωργία (Community Supported Agriculture

-

CSA

) αποτελεί ένα καλό παράδειγμα του αντίκτυπου που έχει το επιχειρηματικό μοντέλο της Τρίτης Βιομηχανικής Επανάστασης στην καλλιέργεια και τη διανομή των τροφίμων.